

magával vinnie. Jolánta 1235 nyarának végén kelt útra, miután részt vett legidősebb mostohatestvérének, IV. Bélának hercegi koronázó ünnepségén. Az utazás hosszú volt és veszélyekkel teli. Királyi atyja nemcsak olyan népes kíséretet adott melléje, amelyet a kincstár siralmas állapota megengedett, hanem vele küldte egy jó nemesét Csepeli vagy Szepesi Dénes grófot, akit tévesen egy más nemzetiségű követtel, „cum longo nasu”-val, azaz nagyorrúval azonosítottak. Még mielőtt a hercegnő megérkezett volna a Földközi tenger partjára, II. András – zaklatott élete után – jobblétre szenderült. A barcelonai katedrális ódon falai valószínűleg 1235. december 10-én szolgáltak az ünnepélyes házassági ceremónia helyszínéül...

Tizenhét évig osztozott Jakabbal, a hódítóval, annak minden bánatában és örömeiben. Végrendelejét 1251 októberében mondta tollba, az aragon korona történetének, Zuritának, s néhány nap múlva kilehelte a lelkét. Kérésére Valbona kolostorában helyezték örök nyugalomra, huszonnégy évvel később ide került lánya, Sancha koporsója is. A szerző zárszóként egy kérdést szögez az olvasónak: milyen tanulságot lehet levonni ebből a csak kontúrjaiban ismert életből?

Jolánta személyén keresztül két, földrajzilag egymástól távol eső nép fogott kezét.

Jancsák Csaba

Nem „Műhely”-munka gyanánt...

Megjelent a Műhely, a győri kulturális folyóirat legfrissebb száma, amely a mostanában újra felfedezett korszaknak, a dualizmus öt évtizedének szenteli figyelmét Polgárosodás és modernizáció a Monarchiában címmel. Szakál Gyula, a kötet szerkesztője merész kísérletet tesz arra, hogy a boldog békeidők Monarchiájának szinte teljes anyagi-technikai, társadalmi, szellemi és kulturális képéről hű rekonstrukciót nyújtson – már amennyire ez százharminc oldalon lehetséges. A szerkesztők eme törekvésért már a fejezetekre tagolás is nyilvánvalóvá teszi: az első négyben a szerzők elhelyezik a monarchiát a XIX. századi Európában, a második bemutatja a birodalom országrészeinek és városainak anyagi fejlődését, a harmadik és a negyedik pedig kultúrával, társadalommal és a kor életérzésével foglalkozik. (Meg kell említenünk: utóbbi két fejezet látványosan, de nem biz-

tos, hogy szerencsésen kitágítja a korszakhatárokat. Az Emberek és társadalom első tanulmánya, Veliky János írása '48-ba vezeti vissza az olvasót, ezt két „szabványos” Széchenyi-dolgozat követi; de a fejezetet Harmat Pál már Freud Bécsével és Ferenczi Sándor Budapestjével zárja... Kétségtelen, hogy a békekor hangulata, az életérzés nem szűnt meg a Monarchia szét hullásával sem Bécsben, sem Budapesten, sem a vidéki városokban, sem a főúri kastélyokban – de az utókor, a bécsi modernitás, vagy akár Fábry Anna Krúdy-, akár Fried István Márai-tanulmánya talán önálló, utolsó fejezetet érdemelt volna...)

Ismertetésünk aligha alkalmas arra, hogy valamennyi szerzőt és tanulmányt bemutatson. A korszakkal foglalkozó magyar és kelet-közép-európai tudományos élet színe-java képviselteti magát, Hanák Pétertől az erdélyi Egyed Ákoson át Gergely

Andrásig. És ami szintén öröndetes, a kötet helyt adott fiatal kutatók (Kiss Csilla és Velkey Ferenc) munkáinak is.

Az első tanulmány Hanák Péter írása (Vállalkozók és alapítók) – Berend–Ránki és Katus László statisztikáit felhasználva – remekül értékeli a korszak fantasztikus gazdasági fellendülését: „az alapítások kora, a béke és a prosperitás kora tehát európai jelenség, s e tekintetben a kettős Monarchia javára csak annyi írható, hogy tevékeny részese, felzárkózó régiója volt egy egyetemes történeti folyamatnak”. (Kissé furcsa, hogy a kötet bevezetése a Hanák-tanulmány első két bekezdése, ami még nem lenne probléma, de a kettő egy lapra került.)

Franz Baltzarek bécsi történész a nagyvárosok kialakulásával és a századvégi urbanizációval foglalkozik. „Egy országot... minden korban jellemezte, hogy hány metropolist és milyeneket hozott létre” – kezdi eszmefuttatását, majd megállapítja, hogy a vizsgált korszakban „az urbanizációs fejlődés alapjait a gyári jellegű ipar kialakulása teremtette meg”. Megvizsgálva a várostípusokat és a városbővítés problémáját fontos megjegyzést tesz: „érdekes lenne egyszer megvizsgálni azt a tényt, hogy milyen szerepet játszanak a nemzeti múzeumok, így például a prágai is, a város növekedésében és rangjának emelésében, mert szerepük nem elhanyagolható”. Nekünk persze Budapest jut eszünkbe, és feltétlenül egyetértünk a szerzővel...

Öröndetes, hogy – érthető okokból – két tanulmány is foglalkozik Győr fejlődésével; az egyik, a szerkesztő Szakál Gyuláé a győri polgárosodást és polgári mentalitást idézi fel; a másik, Winkler

Gábor tollából, a város építéstörténetével foglalkozik. Annál szomorúbb viszont, hogy más magyarországi város bemutatására nem vállalkoztak. (Budapest története jól feldolgozott, most már ugyanezt állíthatjuk az akkor egyetlen vidéki százszáz éves városról, Szegedről is; de a fejlődésre példaértékű település így is akadt volna – többtucatnyi!)

A kötet vitathatatlan értéke, hogy a birodalom uralkodója és annak udvara, valamint két uralkodó nemzete mellett nyomon kíséri a többi (Ferenc József tizenhét nyelven közölte népeivel a hadüzenetet 1914-ben!) nemzetiség sorsát is. Két tanulmány Szlovákiába, egy Szlovéniába, egy pedig a cseh politikába kalauzol el bennünket. („Milyen birodalom az ilyen?” – tette fel a kérdést – önmagának – legújabbban Paul Kennedy A nagy hatalmak tündöklése és bukása lapjain, a Monarchia soknemzetiségű jellegén eltűnődve. Válasza: „semmilyen”...)

A „Műhely” kerüli az efféle szélsőséges véleményalkotást. A Monarchia szellemi és anyagi értékeit mutatja be a ma emberének könnyed, érdekfeszítő stílusban, kiváló képanyaggal. Bátran ajánljuk mindenkinek, aki valamelyest is érdeklődik a korszak iránt. Talán egy kicsit oszlatja azt az illuzórikus nosztalgiát, amellyel oly gyakran gondolunk Erzsébet királynéra, a dzsentríre, a grüindolásokra, a szifiliszre meg a századforduló többi kávéházi hangulatára. De ha nem, az sem baj... Mindenki szeret csak a szépre emlékezni, a többit rejtjük el a könyvespolcon...

Nagy Tamás